

ЧИННИКИ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**FACTORS OF IMPLEMENTATION
OF THE STATE INFORMATION POLICY OF UKRAINE****Захаренко К.В.,***кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичної психології та соціально-правових технологій
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

Проаналізовано функціонування усіх задіяних у сфері інформаційної безпеки державних структур та зазначено, що їхня діяльність має бути чітко скоординованою в межах загальних програм і планів, а також визначених функцій. Акцентовується на тому, що сучасна інформаційна політика України характеризується непослідовністю, нескоординованістю в діяльності різних органів влади, непрозорістю в прийнятті та реалізації політичних рішень. Запропоновано для ефективної реалізації програм у галузі інформаційної безпеки, щоб держава надавала необхідні матеріальні ресурси, готувала фахівців, розвивала нормативно-правову базу. З огляду на це в українському законодавстві визначені державні структури, які є суб'єктами національної безпеки. Розкрито пріоритетні напрями розвитку національної інформаційної політики та інформаційної безпеки нашої держави, сформульовані в національній доктрині інформаційної безпеки України і закріплені в різних законах. З'ясовано, що законодавча база з важливих питань інформаційної безпеки є ще безсистемною, а функції щодо забезпечення інформаційної політики та безпеки держави розпорозені між різними структурами, що не сприяє їх раціональному виконанню. Досліджено функції і повноваження державних структур стосовно реалізації інформаційної безпеки та зазначено, що вони мають бути виокремлені доволі чітко й виразно. Задля ефективної реалізації завдань, які декларуються у Доктрині інформаційної безпеки України та стоять перед українською державою, запропоновано активніше залучати волонтерські та громадські організації до її реалізації. Це зумовлено тим, що рівень підтримки до цих організацій є значно вищим, ніж до інших соціальних інститутів. З'ясовано, що ефективна інформаційна політика державних структур національної безпеки є запорукою захисту національного інформаційного простору і національних інтересів будь-якої країни. Для України інформаційна політика держави має стати пріоритетним напрямом та пронизувати усі сфери життєдіяльності суспільства.

Ключові слова: державна політика, державні структури, законодавча база, інформаційна безпека, інформаційна політика.

Акцентируется внимание на том, что современная информационная политика Украины характеризуется непоследовательностью, нескоординированностью в деятельности различных органов власти, непрозрачностью в принятии и реализации политических решений. Предложено, что для эффективной реализации программ в области информационной безопасности государство должно предоставлять необходимые материальные ресурсы, готовить специалистов, развивать нормативно-правовую базу. С учетом этого в украинском законодательстве определены государственные структуры, которые являются субъектами национальной безопасности. Раскрыты приоритетные направления развития национальной информационной политики и информационной безопасности нашего государства, сформулированные в национальной доктрине информационной безопасности Украины и закрепленные в различных законах. Выяснено, что законодательная база по важным вопросам информационной безопасности является еще бессистемной, а функции по обеспечению информационной политики и безопасности государства расплывлены между различными структурами, что не способствует их рациональному исполнению.

Ключевые слова: государственная политика, государственные структуры, законодательная база, информационная безопасность, информационная политика.

The functioning of all state structures involved in the sphere of information security is analysed and it is indicated that their activities should be clearly coordinated within the framework of general programs and plans, as well as certain functions. Attention is paid to the fact that the modern information policy of Ukraine is characterized by inconsistency, lack of coordination in the activities of various authorities, lack of transparency in the adoption and implementation of political decisions. It is proposed for the effective implementation of programs in the field of information security, the state should provide the necessary material resources, train specialists, develop the regulatory framework. Considering this, the Ukrainian legislation defines state structures that are subjects of national security. The priority directions of development of national information policy and information security of our state are formulated in the national doctrine of information security of Ukraine and enshrined in various laws. It was found that the legislative framework on important issues of information security is still haphazard, and the functions of ensuring information policy and security of the state are dispersed between different structures, which does not contribute to their rational implementation. The functions and powers of state structures for the implementation of information security are studied and it is indicated that they should be clearly and distinctly identified. It is offered that for effective realization of tasks, which are declared in the Doctrine of information security of Ukraine and face the Ukrainian state it is necessary to involve volunteer and public organizations in its implementation more actively. This is due to the fact that the level of support to these organizations is much higher than to other social institutions. It was found that an effective information policy of the state structures of national security is the key to the protection of the national information space and the national interests of any country. For Ukraine, the information policy of the state should become a priority and permeate all spheres of society activities.

Key words: state policy, state structures, legislative base, information security, information policy.

Постановка проблеми. В Україні державна інформаційна політика спрямована на розбудову сучасного вітчизняного інформаційного суспільства, що є запорукою політичного, соціального, економічного розвитку держави через зміцнення її статусу як незалежного суб'єкта світового політичного процесу. Однак сучасна інформаційна політика України характеризується непослідовністю, нескоординованістю у діяльності різних органів влади, непрозорістю в прийнятті та реалізації політичних рішень. З огляду на ці особливості Україну повною мірою не можна зарахувати до інформаційно незалежних держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проблема дослідження здійснення державної інформаційної політики перебуває на початковому етапі наукової розробки. Ця проблематика привертає дедалі більше уваги українських дослідників. Серед них, зокрема, І. Бекешкіна, П. Гай-Нижник, Ю. Радковець, М. Зайцев, О. Матета.

Досліджуючи сутнісні характеристики суб'єктних відносин у системі інформаційної безпеки, варто зосередити увагу на діяльності державних структур інформаційної безпеки та проблемі формування ефективної державної інформаційної політики. Така необхідність зумовлена тим, що саме держава та її інституції створюють певну систему координат для реалізації завдань у сфері інформаційної безпеки для інших суб'єктів, задіяних у цьому процесі.

У провідних державах світу, які приділяють значну увагу інформаційній безпеці, діяльність усіх суб'єктів (державних та недержавних) базується на системному підході. Він має такі ключові ознаки:

- ієрархічність побудови системи;
- управління та координація діяльності структурних підрозділів системи на найвищому державному рівні;
- наявність спеціально створеного не дорадчого, а керівного органу системи;
- чітка організація взаємодії між складниками системи.

Варто зазначити, що загальне керівництво системою інформаційної безпеки здійснюється, як правило, головою виконавчої влади через відповідний робочий орган, який розробляє державну інформаційну політику й координує діяльність її складових елементів, якими є підсистеми інформаційної безпеки визначених державних структур (наприклад, Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, інших відомств), котрі, своєю чергою, мають у складі підрозділи виявлення, аналізу та протидії інформаційним загрозам як інформаційно-психологічної, так і кібернетичної спрямованості. Найдосконаліші та найпотужніші системи інформаційної безпеки побудовані й

успішно функціонують у США, Великій Британії, Ізраїлі, Китаї та деяких інших державах, які є об'єктами постійного потужного зовнішнього інформаційного впливу [5, с. 39].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження комплексного аналізу чинників, які впливають на здійснення державної інформаційної політики України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи досвід зарубіжних країн, можна виокремити ієрархію державних структур (суб'єктів) у сфері інформаційної безпеки. Як правило, очолює цю ієрархію глава держави (або керівник виконавчої влади країни), при якому створюється орган управління з питань інформаційної безпеки, який спирається у своїй діяльності на відповідну структуру у Кабінеті Міністрів – департамент (управління) інформаційної безпеки та управління інформаційної безпеки при апараті Ради безпеки. Також голові держави (або керівнику виконавчої влади країни) підпорядковуються відповідні підсистеми інформаційної безпеки міністерств і відомств. Так, у Міністерстві закордонних справ – це орган, що відповідає за інформаційну безпеку; у Міністерстві оборони – це Генеральний штаб із такими структурними підрозділами: підрозділ захисту та безпеки інформації, підрозділ виявлення, аналізу та протидії інформаційним загрозам, підрозділ інформаційних (кібернетичних) операцій та окремий орган реалізації державної інформаційної політики у сфері оборони, який підпорядковується безпосередньо міністру оборони; у Міністерстві внутрішніх справ – це орган виявлення інформаційної злочинності та центр негайного реагування на комп'ютерні інциденти [5, с. 40].

На нашу думку, до вищенаведеної структури державних суб'єктів інформаційної безпеки, з урахуванням вітчизняної специфіки варто додати відповідні підрозділи у Службі безпеки України, Служби зовнішньої розвідки та інших міністерств та відомств, які беруть участь у реалізації державної інформаційної політики (Міністерство освіти та науки України, Міністерство культури тощо).

Відповідно, всі державні структури, що задіяні у сфері інформаційної безпеки, мають бути скоординовані, діяти в межах загальних програм та планів, а також уникати дублювання функцій. Задля ефективної реалізації програм у сфері інформаційної безпеки держава має надавати необхідні матеріальні ресурси, готувати фахівців відповідного спрямування, використовувати закордонний досвід тощо.

В українському законодавстві визначені державні структури, що є суб'єктами національної безпеки, але недостатньо чітко виокремлені їх функції та повноваження у сфері інформаційної

безпеки. Так, забезпечення національної безпеки покладається на таких суб'єктів:

– Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України, які здійснюють загальне керівництво, координацію та контроль за реалізацією заходів у сфері національної безпеки;

– міністерства та інші центральні органи виконавчої влади; Національний банк України; суди загальної юрисдикції; прокуратура України; місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування; Збройні сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, на які безпосередньо покладається виконання заходів у сфері національної безпеки [3].

Нині в Україні створений спеціальний державний орган – Міністерство інформації, який буде займатися виключно проблемами вироблення ефективної інформаційної політики та певною мірою інформаційною безпекою держави, хоча у парламенті та у суспільстві створення цієї структури оцінюється неоднозначно. Як підкреслив керівник відомства Ю. Стець, за час існування незалежної України не була створена концепція інформаційної політики, тому один із департаментів Міністерства інформації буде опікуватися саме створенням цієї стратегії і її впровадженням. Ще один департамент буде займатися відображенням інформаційних загроз із боку Росії і країн-лобістів РФ. За словами міністра, представники цього департаменту будуть займатися створенням концепції інформаційної безпеки України. Третій департамент має на меті налагодити комунікацію між органами влади з дотримання єдиної позиції формування меседжів, які треба доносити в Україні і в світі. Міністр зауважив, що на створення цього міністерства його надихнув досвід Великобританії, Франції і США, де такі міністерства існували під час Першої світової війни і відновлені у 1938 р. [6].

Варто зазначити, що законодавча база з цих важливих питань є не системною, а функції щодо забезпечення інформаційної політики та безпеки держави розпоршені між різними структурами, що, відповідно, не сприяє раціональному їх виконанню.

Як зазначає М. Зайцев, відсутність державної політики щодо забезпечення інформаційної безпеки та спеціального законодавства, яким передбачено напрями її реалізації, зумовлює відсутність чіткої та узгодженої системи суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки – органів, наділених відповідними завданнями і функціями та засобами для їх виконання, що має наслідком безконтрольний вплив на інформаційний простір держави та ставить під загрозу інформаційний суверенітет

держави, заподіює шкоду всім суб'єктам інформаційних відносин, зокрема створює передумови для порушень прав людини та громадянина. У зв'язку з цим є нагальна необхідність створити систему забезпечення інформаційної безпеки, при цьому, на думку вищезначеного дослідника, необхідно врахувати таке:

– по-перше, кількість елементів системи забезпечення інформаційної безпеки не має бути надмірною, оскільки їх збільшення буде призводити до ускладнення функціонування і, як наслідок, зменшення її ефективності;

– по-друге, має існувати єдиний суб'єкт управління забезпеченням інформаційної безпеки, наділений владними повноваженнями щодо інших елементів забезпечення інформаційної безпеки, та запроваджені ефективні механізми їх взаємодії;

– по-третє, повноваження та функції суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки мають бути чітко розмежованими, не допускати дублювань із метою уникнення конкуренції в діяльності цих суб'єктів та одночасно охоплювати всі сфери та аспекти забезпечення інформаційної безпеки, що дасть змогу досягти прийнятної ефективності функціонування системи;

– по-четверте, до складу системи забезпечення інформаційної безпеки мають входити не тільки органи публічної влади, а й інституції громадянського суспільства, що дасть змогу однаково ефективно захищати в інформаційних відносинах інтереси не тільки держави, а й суспільства та громадян [2, с. 237].

Низка пріоритетів розвитку національної інформаційної політики й інформаційної безпеки була сформульована у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» та у «Доктрині інформаційної безпеки України» від 8 липня 2009 р. Зокрема, у першому з вищезначених законів, зазначається, що за умов швидкого розвитку глобального інформаційного суспільства, широкого використання ІКТ у всіх сферах життя особливого значення набувають проблеми інформаційної безпеки. Інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації. Вирішення проблеми інформаційної безпеки має здійснюватися за такими шляхами: створення повнофункціональної інформаційної інфраструктури держави та забезпечення захисту її критичних елементів; підвищення рівня координації діяльності державних органів щодо

виявлення, оцінки і прогнозування загроз інформаційній безпеці, запобігання таким загрозам та забезпечення ліквідації їх наслідків, здійснення міжнародного співробітництва з цих питань; вдосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення інформаційної безпеки, зокрема захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, захисту персональних даних, а також правоохоронної діяльності в інформаційній сфері; розгортання та розвитку Національної системи конфіденційного зв'язку як сучасної захищеної транспортної основи, здатної інтегрувати територіально розподілені інформаційні системи, в яких обробляється конфіденційна інформація [4].

Своєю чергою, більш детально напрями інформаційної політики нашої держави та заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки розкриті й конкретизовані у «Доктрині інформаційної безпеки України» від 8 липня 2009 р. За цим документом напрями діяльності всіх суб'єктів інформаційної безпеки та інформаційної політики держави мають бути такими:

- інформаційно-психологічний: забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого психологічного клімату в національному інформаційному просторі задля утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей;

- технологічного розвитку: розбудова та інноваційне оновлення національних інформаційних ресурсів, впровадження новітніх технологій створення, обробки та поширення інформації;

- захисту інформації: забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності інформації, в тому числі технічного захисту інформації в національних інформаційних ресурсах від кібернетичних атак [1].

У вищезначеній доктрині підкреслюється, що держава з метою забезпечення інформаційної безпеки України має вживати низку заходів. По-перше, у *зовнішньополітичній сфері*: вдосконалення інформаційного супроводу державної політики, діяльності українських громадських організацій та суб'єктів підприємницької діяльності за кордоном; організаційно-технічне, інформаційне та ресурсне сприяння держави вітчизняним засобам масової інформації, що формують у світовому інформаційному просторі позитивний імідж України; посилення інформаційно-просвітницької діяльності серед населення щодо забезпечення національної безпеки України в разі повноправного її партнерства з державами – членами ЄС та НАТО; інтеграція в міжнародні інформаційно-телекомунікаційні системи та організації на засадах рівноправності, економічної доцільності та збереження інформаційного суверенітету; гарантування своєчасного виявлення зовнішніх загроз національному інформаційному суверенітету та їх нейтралізації.

По-друге, у *сфері державної безпеки*: залучення засобів масової інформації до забезпечення неухильного додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, захисту конституційного устрою, вдосконалення системи політичної влади з метою зміцнення демократії, духовних та моральних засад суспільства; підвищення ефективності функціонування органів державної влади; підвищення конкурентоспроможності вітчизняної інформаційної продукції та інформаційних послуг; розвиток національної інформаційної інфраструктури на засадах стимулювання вітчизняних виробників і користувачів новітніми інформаційно-телекомунікаційними засобами і технологіями, комп'ютерними системами і мережами.

По-третє, у *воєнній сфері*: проведення систематичного аналізу застосування засобів, форм та способів інформаційної боротьби у воєнній сфері, визначення напрямів забезпечення інформаційної безпеки держави; удосконалення законодавства з питань інформаційної безпеки, координації діяльності органів державної влади та органів військового управління під час вирішення завдань забезпечення інформаційної безпеки; удосконалення видів і засобів захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних мережах, що задіяні в управлінні військами і зброєю, від несанкціонованого доступу; удосконалення форм і способів протидії інформаційно-психологічним операціям, спрямованим на послаблення обороноздатності держави; підготовка спеціалістів із питань інформаційної безпеки у воєнній сфері.

По-четверте, у *внутрішньополітичній сфері*: створення дієвої та прозорої системи громадського контролю за діяльністю органів державної влади і органів місцевого самоврядування, громадсько-політичних структур, зокрема через створення системи Суспільного телебачення і радіомовлення України; поліпшення взаємодії органів державної влади з громадськими організаціями у сфері боротьби з проявами обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та маніпулювання масовою свідомістю.

По-п'яте, у *економічній сфері*: підтримка вітчизняних виробників високотехнологічної продукції, насамперед комп'ютерно-телекомунікаційних засобів і технологій; формування вітчизняної індустрії інформаційних послуг, підвищення ефективності використання державних, корпоративних і приватних інформаційних ресурсів; гармонізація законодавства України з питань інформаційної безпеки в економічній сфері з міжнародними нормами і стандартами; розроблення та вдосконалення методів і засобів захисту інформації; забезпечення сталого розвитку національного медіа-ринку під час впровадження в Україні цифрового телерадіомовлення; посилення дер-

жавного контролю за додержанням вимог інформаційної безпеки в системах збирання, обробки, зберігання і передачі статистичної, фінансової, біржової, податкової та митної інформації; комплексна інформатизація процесів формування, розподілення і контролю за використанням бюджетних коштів; удосконалення системи статистичної звітності з метою підвищення оперативності, достовірності і релевантності звітної інформації.

По-шосте, у *соціальной та гуманітарній сферах*: формування та реалізація державної політики національного духовного та культурного відродження, яка відповідає інтересам українського народу і визначає чіткі критерії і пріоритети формування інформаційної політики в соціальній сфері; запобігання монополізації національного інформаційного простору; вдосконалення законодавчого регулювання діяльності засобів масової інформації, зокрема, з метою підтримки діяльності, спрямованої на формування оптимістичної морально-психологічної атмосфери в суспільстві, популяризації національних культурних цінностей, сприяння соціальній стабільності і злагоди; державна підтримка вітчизняного виробника інформаційної продукції.

По-сьоме, у *науково-технологічній сфері*: забезпечення технологічної конкурентоспроможності України у сфері інформатизації та зв'язку; розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва в сфері забезпечення захисту інформації у міжнародних телекомунікаційних системах; удосконалення системи охорони та захисту права інтелектуальної власності; науково-технологічний супровід формування і розвитку в Україні інформаційного суспільства з урахуванням вимог забезпечення інформаційної безпеки України; розширення можливостей доступу громадян до світового інформаційного простору, зокрема до наукової та науково-технічної інформації.

По-восьме, у *екологічній сфері*: проведення комплексного аналізу екологічного стану територій та їх виробничого потенціалу з метою

вироблення інформаційної політики щодо впровадження концепції сталого розвитку; застосування сучасних аерокосмічних, комп'ютерно-телекомунікаційних та геоінформаційних засобів і технологій для комплексного моніторингу, профілактики і своєчасного реагування на надзвичайні ситуації; створення бази даних екологічно безпечних технологій і продукції, їх розробників, виробників і постачальників, результатів маркетингових досліджень екологічного ринку; підвищення рівня інформатизації галузі страхування для акумулювання коштів на відшкодування збитків від надзвичайних ситуацій, а також на довгострокове інвестування заходів із мінімізації ризиків життєдіяльності й господарювання [1].

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, Доктрина інформаційної безпеки України охоплює головні сфери реалізації державної політики (зовнішньополітичну, державної безпеки, воєнну, внутрішньополітичну, економічну, соціальну, гуманітарну, науково-технологічну, екологічну). Вважаємо, що задля ефективної реалізації завдань, які декларуються в Доктрині інформаційної безпеки України та стоять перед українською державою, потрібно активніше залучати волонтерські та громадські організації до її реалізації. Це зумовлено тим, що рівень підтримки до цих організацій є значно вищим, ніж до інших соціальних інститутів. За даними «Центру Разумкова», у 2018 р. рівень повної або переважної довіри громадян до волонтерських організацій становить понад 62% опитаних. Рівень повної або переважної довіри до громадських організацій в Україні становить 54% [7].

Вважаємо, що ефективна інформаційна політика державних структур національної безпеки є запорукою захисту національного інформаційного простору і національних інтересів будь-якої країни. Для України інформаційна політика держави має стати пріоритетним напрямом та пронизувати усі сфери життєдіяльності суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Доктрина інформаційної безпеки України від 8 липня 2009 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/514/2009> (дата звернення: 15.02.2019).
2. Зайцев М. Суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки України. *Форум права*. 2013. № 3. С. 231–238.
3. Закон України «Про основи національної безпеки». *ВВР України*. 2003. № 39. Ст. 351.
4. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки». *ВВР України*. 2007. № 12. Ст. 102.
5. Радковець Ю. Погляди на створення системи інформаційної безпеки України та її Збройних Сил. *Наука і оборона*. 2014. № 3. С. 38–42.
6. У новоствореному Міністерстві інформації України буде створено кілька департаментів, які займуться розробкою концепції інформаційної політики країни. URL: http://espresso.tv/news/2014/12/03/stec_rozproviv_chym_bude_zaymatysya_ministerstvo_informaciyi (дата звернення: 9.02.2019).
7. Україна 2017–2018: нові реалії, старі проблеми (аналітичні оцінки). URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_Pidsumky_ukr_eng.pdf (дата звернення: 20.02.2019).